

Jonas Eek, domkyrkoteolog i Göteborg

Föredrag på konferensen ”Guds folk – från fädernas kyrka till en kyrka för alla?”

Sigtunastiftelsen 2010-04-13

*Delar av detta föredrag kommer att publiceras i en prästmötesavhandling för Göteborgs stift
i maj 2011 med planerad utgivning på Verbum förlag.*

Vilka kartor använder vi?

I foldern för den här dagen står, som ett slags sammanfattning: ”Kort sagt – vad innebär det i dagens svenska samhälle att vara Guds folk?”. Ja, vad innebär det – kort sagt?

Inledningsvis är det värt att notera att det svenska ordet *folk* kan vara både singularis och pluralis – ett folk, flera folk – precis som ordet sällskap eller värdshus. Hur är det då med Guds folk – är Guds folk singularis eller pluralis? I grundtextens grekiska är det enklare att se, och där finns det också en rad olika ord för folk beroende på innebörd (*laos, etnos, ochlos*). Men på svenska och i svenska förhållanden är frågan befogad: är Guds folk singularis eller pluralis?

I Sverige talar vi gärna om folk. Vi talar om folkrörelser, folkdräkten, folkparken, folkkyrkan, folkölet och folkhemmet. Vilket folk? Vilka folk? För nog är det skillnad på folk och folk, för det är knappast ett och samma folk som pimplar folköl i folkdräkt i folkparken, och ändå är de alla delar av ett enda folk. Är Guds folk singularis eller pluralis? Eller kanske både och?

En annan inledande fråga är hur Guds folk hör samman med kyrkans folk? Är det samma folk? Ja, ibland, men ofta är det så att kyrkans folk sitter stadigt i folkets kyrka och har det bra där så länge folket, d v s de andra, inte kommer och stör.

För att parafrasera den rubrik jag fått mig tilldelad idag – vilken karta använder vi då? Eller vilka kartor följer vi? För visst är det väl också så med kartorna; i vår tid måste vi förstå dem i pluralis. I kyrklig strategi kan det aldrig vara en enda allenarådande karta som vi följer, utan kartor. Låt oss därför modifiera rubriken något – vilka kartor använder vi?

Därmed är också svaret givet: olika. Vi använder olika kartor och det är gott så. Men bilden av kartor – kartbilden – kan hjälpa oss att se tre allmänna och viktiga ting: (1) att kontexten på många sätt är avgörande, (2) att kyrkan är på väg, och (3) att kyrkan väntar.

1. Låt oss börja med kontexten. Ett av de främsta kriterierna i valet av karta avgörs nämligen av hur vi ser sammanhanget och samtiden. Hur ser vi på samtiden? Eller hur lever vi i världen utan att leva av den? En biblisk förståelse av samtiden pendlar mellan två Paulusord, dels de från Areopagen där han anknyter till åhörarna och samtiden och säger: ”Athenare, jag ser av allt att ni är mycket noga med religiösa ting”. Och det andra är från Rom 12:2 där han säger: ”Anpassa er inte efter denna världen, utan låt er förvandlas”.

Är samtiden hot eller utgångspunkt, något att bekämpa eller något att anknyta till? Och märk väl, detta är ingen retorisk fråga. I en mer än femtio år gammal text skriver till exempel kyrkokritikern Erik Petrén att när ”kyrkan i en generation har försökt vara med sin tid har den mest påtagliga effekten varit att den i nästa generation har blivit efter sin tid” (1958, s. 158). Han avvisar alltså tydligt samtiden som kyrkans utgångspunkt. Också detta går igen i senare kyrklig debatt. I slutet av förra året gick i tidskriften *SPT* att följa en debatt om kyrkans anpassning eller anknytning till den

postmoderna samtiden. En debattör – Gunilla Gren-Eklund, pensionerad professor i indologi – menar att kyrkan aldrig bör ”anpassa sig till situationen” (s. 806) i synnerhet inte om situationen som nu är postmodern, eftersom ”postmodernismen hur den än tolkas [...] är och förblir en fiende till det sanna kristna budskapet [...] som måste bekämpas med öppet visir” (s. 808). Samtiden måste bekämpas!

Mot detta finns de som säger precis tvärtom och som menar att samtiden alltid är utgångspunkten och uppdraget. Inte så att kyrkan okritiskt bör omfamna, spegla eller bekräfta samtiden. Men så, att det är meningslöst att vara kyrka någon annanstans än här och nu. Gustaf Aulén menade att trons tempus är alltid presens. Utan presens här och nu blir det meningslöst att tala om gudsgärningar i det förgångna eller förväntade i framtiden. Utgångspunkten och uppdraget är, i någon mån, samtiden.

För att kunna räcka evangeliet vidare krävs därför alltid någon form av samtids- eller omvärldsanalys, för att öka förståelsen för problem, villkor och möjligheter typiska i vår samtid. Detta är inte platsen för en omfattande samtidsanalys men man kan notera att modernitetens kännetecken urbanisering, industrialisering och sekularisering (Ryman, 2008) i en postmodern samtid utbyts mot globalisering, medialisering och sakralisering. På individnivå kännetecknas vår tid av rörelse, yta och prestation/konsumtion – tecken i tiden som påverkar vår självbild (Bengtsson, 2001).

Jag tror Aulén har rätt. Kyrkans kartor bör ta sin utgångspunkt i sammanhanget och i samtiden, eftersom uppdraget finns där – att föra vidare evangeliet i varje samtid. Därför kan kyrkan aldrig stänga in sig i ghetton eller odla smala exkluderande subkulturer (jfr. *OK Amen*). Rowan Williams menar att kristna som står tillsammans med Jesus inte är människor ”som bara kan vara ’hemma’ på ett bestämt stycke av denna jord. Han eller hon är hemma överallt och ingenstans” (s. 75). Så också med kyrkan. Folkkyrkan har ansvar för alla som vistas inom ett visst område. Det är fint. För sammanhanget är viktigt, ja det är det som är uppdraget. Men detta får inte innebära att kyrkan blir gränslös eller allomfattande. Folkkyrkan har ofta och med rätta

kritiserats för just detta, att vara gränslös och alltför inkluderande. Om en hel nation kan täckas in i folkkyrkans evangelisation parat med territorialprincipens goda men absoluta tanke på att *alla ska med* – hur ställer man sig då utanför en sådan kyrka? Går det?

Kyrkan måste vara medveten om sina gränser och sin egen kropp. Först då kan kyrkan bli varse sina gränser och begränsningar och först då kan kyrkan erbjuda möten. För utan insikten om sina egna gränser riskerar kyrkan istället att bli gränslös och en gränslös kyrka utan en tydlig identitet och egen kropp kan aldrig möta någon annan (jfr. Sigurdson, 2010, 131). Det finns inga andra att möta eftersom kyrkan är ”alla”. En sådan kyrka riskerar, i all välmening, att bli en ”borderline-kyrka” med gränslös och instabil identitet och personlighet. Om allt kan inkluderas vad är det då värt?

2. För det andra kan kartmetaforen hjälpa oss att se att vi är på väg. Det är ju det allra första namnet på oss kristna från Apostlagärningarna: De som hör till Vägen. Dessutom är vägens tema ett tema som många i Göteborgs stift de senaste åren anammat. Flera böcker från stiftet eller med relation till stiftet har vägen som tema: *Till mötes* (2004), *Steg på vägen* (2006), *Via Mystica* (2007), *Vägar framåt* (2007). Slutligen är vägen också en bild i modern ecklesiologisk forskning – Jonas Idestrom skriver i sin avhandling om kyrkan *in via*, på väg.

Vägen och rörelsen är bra bilder av många anledningar, inte minst religionsbeteendevetenskapligt: att vara på väg, att växa och utvecklas, att inte bli färdigt. Men också organisatoriskt: att våga låta saker förändras, att leva tentativt, att ständigt bryta upp, att inte alltid ha färdiga eller enkla svar.

I en av de där vägböckerna, herdabrevet *Till mötes* beskriver biskop Carl Axel Aurelius Svenska kyrkans identitet utifrån begreppen folkkyrka, bekännelsekyrka och brokyrka. Ett begrepp räcker inte. En sloganmässig kyrkosyn täcker aldrig in en sann bild av

kyrkan. Istället visar de tre olika begreppen på den mångfald och komplexitet som präglar alla uppriktiga försök att teckna kyrkans identitet.

På universitetskursen *Svenska kyrkans tro och liv* har Aurelius tre kyrkobegrepp diskuterats och tenderats av studenter vid Göteborgs universitet under åtskilliga år. Intressant är att många studenter, oberoende av varandra, när de utifrån begreppen ska argumentera för en egen kyrkosyn har kommit med förslaget vägkyrka som en samlingsterm. Vägkyrkan, kyrkan *in via*. En student skriver så här:

Namnet [Vägkyrka] gör inte några anspråk på att vara slutgiltigt. Vägen är dock en god beteckning för de kristna livet. Vägkyrkan uppfyller folkkyrkans tanke på allas möjlighet till delaktighet: Alla är på väg någonstans! Vägkyrkan uppfyller också bekännelsekyrkans lidelse för undervisning och mission: Kyrkans väg har ett mål och en riktning i och genom Kristus! Vägkyrkan uppfyller också brokyrkans längtan efter gränsöverskridande möten: *Att vara kristen är att vara på väg tillsammans* (Via Mystica, s 190) (Johannes Johansson).

Guds folk är alltid ett vandringsfolk (Sv Ps 298). Gamla Testamentet präglas av uttågets vandring ur slaveriets Egypten och Nya Testamentet av evangeliet om den tomma graven och hur det evangeliet spreds ut i hela världen.

3. Slutligen, att vara kyrka är att vänta, vilket också resans och kartans metaforik inbjuder till. Och detta är det riktigt svåra.

I boken *På vacklande grund* (1967) beskriver Paul Tillich den troende människans relation till Gud som just en väntan, på en gång ivrig och tålmodig, och som all väntan kännetecknad av ”att både ha och *inte* ha på en och samma gång. Ty vi har inte det vi väntar på” (s. 165). Om människans förhållande till Gud kan liknas vid väntan, bör även Guds förhållande till människan kunna beskrivas i väntans kategorier. Den Gudsblid som framträder i liknelsen om den förlorade sonen (Luk. 15) accentuerar en sådan längtan också hos Fadern – på en gång ivrig och tålmodig. Människan och Gud längtar efter varandra och väntar på varandra. Kyrkofadern Augustinus välkända bön

fångar detta väntande förhållande: ”Jag skulle aldrig söka dig om inte du redan funnit mig” (Pelle Bengtsson, s 26).

Kyrkan måste förhålla sig till denna väntan, kyrkan som strävar efter att teckna Guds bild för världen eller i varje fall peka på Guds rikes realitet redan här i världen om än ytterst ofullständig. I kyrkan kan tidvis visionen om en ny sorts gemenskap, en radikal jämlikhet, en sant mångkulturell samhörighet över tid, rum och mänskliga skiljelinjer skönjas och anas. Dock aldrig fullt ut realiseras, då vi lever i väntans tider. Kyrkan består av väntande troende som i sina liv relaterar till den väntande treenige Guden. Både kyrkans folk och kyrkans riktpunkt karaktäriseras av väntan.

Vad är det att vänta? Att vänta är att ha och att inte ha som är en paradox som väl stämmer in på Svenska kyrkan. Å ena sidan har Svenska kyrkan väldigt mycket; fortfarande är medlemstalen höga, kontaktytorna med medlemmarna många och givande, kyrkorummen uppvärmda och välhållna. Å andra sidan är det mycket som Svenska kyrkan saknar med avseende på människors delaktighet och engagemang, organisationens vitalitet och flexibilitet och kyrkfolkets framtidstro, mod, själförtroende och självbild. Men att sakna ligger i väntans – närmast negativa – teologi. Att vänta ”är först och främst att *inte* ha, *inte* se, *inte* veta och *inte* fatta” skriver Tillich (s. 165).

Detta gäller Svenska kyrkan som på en gång har mycket men också saknar allt. Ibland önskar vi en annan typ av kyrka. Men den negativa teologin förbjuder sådana drömmar och manar istället till försiktighet, självkännedom och ödmjukhet. Den naiva och förenklade kyrkosynen, den som inte ser verklighetens komplexitet riskerar att förse oss med gudsbeläten. Tillich varnar:

Jag tänker på teologen som inte väntar på Gud, eftersom han äger honom innesluten i en dogm. Jag tänker på den som studerar Bibeln men inte väntar på Gud, emedan han äger honom innesluten i en bok. Jag tänker på den kyrksamme som inte väntar på Gud, emedan han äger honom innesluten i en institution. Jag

tänker på den troende som inte väntar på Gud, emedan han äger honom innesluten i sin egen erfarenhet (s. 166).

Utifrån Svenska kyrkans kontext kan man tänka på kyrkan eller församlingen som inte väntar på Gud, emedan den äger Gud innesluten i en kyrkoordning. Eller på kyrkan eller församlingen som inte väntar på sina medlemmar, emedan den äger dem inneslutna i en församlingspastoral, medlemsdefinition eller *mission statement*.

Det är ofta enklare att innesluta Gud och varandra än att vänta. Mötet med verkligheten är sällan okomplicerat. Men när kyrkan slutar vänta på Gud och på varandra, när kyrkan innesluter Gud eller sina medlemmar i mallar, då förlorar den kyrkan också sin verklighetsförankring, relevans och sitt existensberättigande. Kyrkan måste alltid vänta. Kyrkan både har och inte har samtidigt. Detta ställer krav för det är inte lätt att leva i väntans tider.

Tillich igen:

Det är inte lätt att stå ut med att inte äga Gud utan gå i ständig väntan på honom. [...] Det är inte lätt att förkunna Gud för barn och hedningar, skeptiker och sekulariserade människor och samtidigt klargöra för dem, att vi inte själva äger honom utan att vi också väntar på honom (s. 166).

Tillbaka till folderns sammanfattning: ”Kort sagt – vad innebär det i dagens svenska samhälle att vara Guds folk?”. Ja, vad innebär det – kort sagt? Det innebär bland annat att ta sammanhanget och samtiden på allvar, att inte sluta röra på sig utan ständigt bryta upp och vara på väg, och det innebär att aldrig falla ur väntans tillstånd. Dessutom handlar det om att ständigt påminna sig om att ordet *folk*, som i Guds folk, kan vara både singularis och pluralis. Precis som ordet sällskap eller värdshus.

I boken *Själavård helt enkelt* (2009) jämför Cecilia Wadstein (utifrån Henri Nouwen) kyrkan och församlingen som ett värdshus, som finns till för folk på vandring, som

erbjuder en gemenskap och som möjliggör att vi delar varandras berättelser och bröd. Det är en tilltalande tanke som närmar sig en sakramental kyrkosyn, med kyrkan som verb och som helig handling. Men det är ett annat föredrag – kort sagt.